

Grydehøj ved Vestervig i Thy - et velbevaret kult anlæg fra den yngre bronzealder

Bjarne Henning Nielsen, Tyregod

”Hvad udad tabes, skal indad vindes” er et udtryk tilknyttet Enrico Dalgas i forbindelse med hedens opdyrkning. Udtrykket bør dog også omfatte de andre store indvindinger af nye landbrugsområder i årene efter tabet af Sønderjylland i 1864. Hede og mose blev opdyrket, fjorde blev tørlagt. Overalt blev der drænet.

Men der blev også vundet ”indad” ved at sløjfe mange gravhøje. Grydehøj lige syd for Vestervig måtte lide denne skæbne. Men hvor man andre steder kørte fylden fra højen bort for at jævne huller, blev Grydehøj blot jævnet ud på stedet og siden dyrket. De næste mange år skete der ikke nogen yderligere skade. Senest er lodden dog blevet bortforpagtet og moderne store redskaber skal klare markarbejdet. Meget hurtigt blev den jævnedes gravhøj hårdt medtaget og for nylig stødte man på store sten.

Så kom Museet for Thy og Vester Hanherred ind i billedet. Museumsfolk ved, at disse skader er uundgåelige. Vi ved også, at mange folk tænker, at vi må da have udgravet gravhøje nok. Det følgende skulle gerne vise, at dette ikke er tilfældet og at vi også vinder ”indad” ved at blive ved.

Udgravningerne

I første omgang blev der lagt an til en lille undersøgelse, lige hvor stenene var pløjet op. Denne afslørede, at der i centrum af den jævnedes gravhøj lå flere grave og dele af en randstenskæde blev frilagt. I den muld man fjernede over højens centrum blev fundet to flintøkser, som må have været givet med som gravgaver til en gravlagt, hvis grav dog var pløjet i stykker.

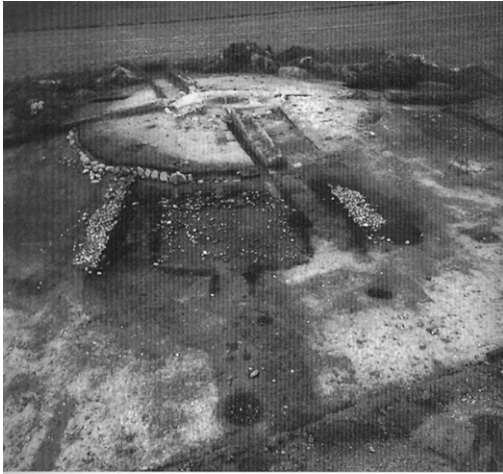
Nu blev hele gravhøjen og et større område omkring den lagt fri. De centrale dele af gravhøjen viste sig at bestå af en lille, velbevaret randstenskæde anlagt for en grav fra enkeltgravstid. Randstenskæden havde en diameter på godt syv og en halv meter. Gravudstyret i centralgraven bestod af en stridsøkse. Denne velformede økse kunne datere graven til den mellemste del af enkeltgravstid,

Grydehøj lå lidt syd for Vestervig på en bakke med vid udsigt over Vesterhavet.

ca. 2500 f. Kr. Randstenskæden var mod nord ødelagt eller i hvert fald afbrudt af endnu en gravlæggelse. Adskillige randsten var fjernet for at den nye grav kunne blive placeret. På gravbunden lå 32 ravperler tilsyneladende spredt i gravfylden. Men ved et nøjere blik på perlernes placering viste det sig, at de lå, som havde de været syet på den døde dragt og for en dels vedkommende snarest syet på et klæde eller skind, som kan have været svøbt om den døde. Endnu en lille grav blev fundet indenfor den lille randstenskæde, men desværre var den fundtom. Visse spor antyder, at der må have været rejst en lav gravhøj for hver af disse begravelser. Vi har sikre iagttagelser af mindst tre høj faser i enkeltgravstid.

På et tidspunkt i løbet af den ældre bronzealder blev der på stedet opført en storhøj som kom til at dække hele den ældre gravhøj. Ved foden af storhøjen blev sat en ny randstenskæde, som havde en diameter på hele 20 meter. Denne høj gik for størstedelens vedkommende tabt ved udjævningen af højen. Mod syd og sydvest stod randstenene endnu og der var kun bevaret en smal bræmme af højens fod lige inden for randstenskæden. Den nye høj blev siden benyttet flere gange til gravlæggelser. Et par jordfæstegrave, som var fundtomme, må stamme fra den ældre bronzealder. Det kan ikke være disse to grave, som højen blev opført for. Men

Gravhøjen og huset. Man kan skimte den lille randstenskæde i den lyse fyld øverst i billedet. Huset er kun delvist udgravet. Målestokken er 40 cm lang. Foto: B. H. Nielsen.

centralgraven må være gået tabt ved udjævningen af storhøjen.

Højens hus

I den første del af yngre bronzealder fortsatte anvendelsen af højen. Nu byggede man ind mod højen i syd et hus, der fremstod helt usædvanligt og tilmed meget velbevaret efter omstændighederne. Huset blev allerede i forhistorisk tid beskyttet af flere faser påført jord og sten i forbindelse med, at man opførte nye anlæg på samme sted. Der blev således over huset registreret rester af to yngre stensatte anlæg. Men de anlæg var dårligt bevaret.

Huset bestod af en rektangulær eller snarest trapezformet vægggrøft, der mandede ud i en tragtformet udgang mod syd. Husets rum har været ca. 5,5 x 5,7 meter. Over gulvlaget inde i huset lå en stor mængde håndstore blegger, blokke af flint og mindre marksten. De var aflejret på en måde, så de blev tolket som indrømmede rester af en indre væg eller bæk af sten, som havde været placeret ind til husets væg. Blandt de massive stenlag lå store mængder flintafslag, som efter udgraverens mening sammen med jordfyld har tjent som konsolidering af de andre sten. Bleggestenene må have været hentet til stedet udefra, da de ikke forekommer naturligt på pladsen.

Midt i det store rum blev fundet et stolpehul, hvori har stået en kraftig stolpe, som bar taget. Længere inde i huset, men stadig midt for indgangen lå den rødbrændte bund af et ildsted, som må have været i anvendelse samtidig med huset.

Endelig, opført midt for og bygget ind til husets bagvæg, lå en halvbueformet grøft med en åbning lige ud for ildsted, stolpehul og indgang. I rummets sydvestlige hjørne blev udgravet en lille stejlvægget grube, hvis sider var foret med kantstillede blegger. Der var ingen daterende fund i gruben, men på grund af anvendelsen af blegger har den nok hørt til i huset.

Udenfor huset var væggene mod vest og øst flankeret af et par smalle, lange stenlægninger. Undersøgelser viste, at der havde været anlagt en kraftig tørrevæg mellem husets væg og stenlægningerne. Langs stenlægningerne ind mod tørrevæggen blev iagttaget smalle fundamentgrøfter, hvori der må have stået en trævæg, der skulle hindre tørrevæggen i at skride ud. Stenlægningerne skulle ligge frit og åbne. Der blev også konstateret kraftig tørrevæg på bagsiden af huset ind mod gravhøjen. Længden af indgangen svarer til bredden af tørrevæggen de øvrige steder. Derfor er det ret sikkert, at huset også må have haft tørrevæg på sydsiden ind til indgangen.

Ud for en af armene i indgangen lå et lille stenskoet anlæg. Heri kan have stået en markør af sten eller træ. Midt for indgangen i en afstand af ca. 5-6 meter lå en kogegrube fyldt med sten af samme type, som den indre stenvæg var konstrueret af. Til siderne for huset lå store, dybe kogegruber, flere med blegesten. Det er dog ikke helt klart, om alle gruberne hørte til det første hus eller om de også blev benyttet af et af de senere anlæg.

Fundene fra gulvlaget i huset bestod af keramik og lidt brændte, knuste knogler. Keramikken daterede husanlægget til en tidlig del af yngre bronzealder ca. 1000-1100 f.Kr.

Lige bag huset, men indenfor storhøjens randstenskæde havde man gravlagt mindst tre personer. En i en lille stenkiste, én i en lille gravgrube, hvor de hvidbrændte, knuste knogler lå tæt samlet uden de mindste rester fra ligbålet og endelig var der en urnegrav med brændte knogler. Ingen af de gravlagte var givet gravgaver med i graven. Alligevel er det oplagt, at en eller flere havde en tilknytning til huset. Måske hørte de knogler, der blev fundet inde i huset, rettelig til i en af gravene.

Faktisk blev der kun fundet ganske få gram knogle i den lille stenkiste og nogle få hundrede gram i graven med de rensede ben.

Huset næsten udgravet færdigt. Op til bagvæggen skimtes det halvcirkelformede aflukke.

Målestokken er 40 cm lang. Foto: B. H. Nielsen.

Aflukket tættere på. Bag huset og indenfor den yngre randstenskæde ses to af brandgravene, der er sat i forbindelse med huset.

Målestokken er 40 cm lang. Foto: B. H. Nielsen.

Grydehøhuset og lignende fund

Huset er af en type, som ikke er beskrevet tidligere og det var opført med en helt anden byggeskik, end den man kender fra tidens bopladser. Rester af et lignende hus, der dog var knapt så velbevaret, er fundet ved Høgsh Høj mellem Thisted og Sjørring i det nordlige Thy. Selvom kun sten og stenlægninger var bevaret der, lader husets form sig klart erkende og ligeså de flankerende stenlægninger. På en tegning af husanlægget på Høgsh Høj er det med vor nye viden tilmed muligt at skelne et halvbueformet anlæg ved husets bagvæg. Selv størrelsen af de to husanlæg er næsten identiske.

Med de to anlæg er vi på sporet af et mere eller mindre uberørt aspekt af den yngre bronzealder. Med en foreløbig oversigt af stenlægninger og grøftanlæg ind til gravhøje i Thy og naboområder må man fremsætte den tanke, at der blev opført anlæg af samme og lignende type både i tiden før og efter Grydehøj og Høgsh Høj.

Det er endog særdeles bemærkelsesværdigt, at der syd for Limfjorden, især i strøget mellem Skive til Struer er fundet en halv snes halvbueformede grøftanlæg opført ind til gravhøje. Halvbuerne har åbning og en diameter der spænder fra 4,5 meter til næsten 9,0 meter. I et tilfælde fra Kopperup ved Skive blev der ved cirkelslagets centrum, og i virkeligheden hvor anlægget sluttede sig på højfoden, fundet et mindre halvbueformet grøftanlæg med åbning overfor det store grøftanlægs åbning. I højen lige bag anlægget blev fundet to pletter med brændte ben. Dateringen af disse anlæg er tilmed yngre bronzealder. Med andre ord er de halvbueformede grøftanlæg fra området syd for Limfjorden overordentligt nære paralleller til hustypen på Grydehøj.

Kulten

Vi må regne med, at der er foregået ceremonier inde i og omkring huset, som havde forbindelse til gravlæggelserne. Gruber og kogegruber omkring huset var ikke rester af en boplads. Anlæggene må være indgået i spise- og drikkeceremonier i forbindelse med gravlæggelserne. Inde i huset kunne man forestille sig, at det halvbueformede rum udgjorde det allerhelligste, men ingen fund afslørede dets funktion. Foran åbningen brændte en ild og ude i det store rum stod lerkar, som må have tjent forskellige formål. De fleste skår var af god kvalitet og ofte af små drikkekar. Den lille grube i sydvesthjørnet kan have været et opbevaringssted for remedier, der blev anvendt i ceremonierne. Gruben blev vel i lighed med resten af huset udsat for oprydning, før det blev revet ned og jævnet.

Det nye fund fra Grydehøj giver sammen med de øvrige kultnanlæg et blik ind i et område, vi kun alt for sjældent får adgang til.

Det er paradoksalt, at ødelæggelsen af højen i forrige århundrede førte til, at vigtige anlæg er blevet bevaret frem til i dag. Vi må erkende, at lignende anlæg nok er gået tabt ved de fleste af de fredede gravhøje, hvor man endnu pløjer tæt ind til højfoden. På den anden side kan man håbe, at anlæg af samme karakter kan være bevaret ved nogle af de andre jævnedes og overpløjedes storhøje i landet.

Kilde: Sydthy Årbog 1999, side 6-8.